

Gespaard Landschap

2. Bloemendaalseweg en Ridder van Catsweg

Adri van den Brink

Fietsroute

De eerste aflevering van deze serie ging over de Stolwijkersluis en de geotrooieerde verving van de Krimpenerwaard (Tidinge 2003, nr. 2). Daarin werd het gespaarde landschap omschreven als de sporen en relictten van het vroegere landschap die, al dan niet vervormd, in het proces van groei en ontwikkeling van de stad herkenbaar aanwezig zijn gebleven. Deze sporen en relictten verdienen onze aandacht en bescherming, omdat zij ons als door een venster een blik op het verleden verschaffen. Het beter zichtbaar of herkenbaar maken ervan draagt bij aan de beleving van de stad en haar historische wortels.

Een prachtig voorbeeld van gespaard landschap is de Bloemendaalseweg. Het landschap hier is bovendien letterlijk gespaard gebleven. Toen in de jaren zestig de plannen voor stadsuitbreiding in de polder Bloemendaal vorm kregen, zou aanvankelijk de weg onder het ophoogzand verdwijnen. Hiertegen werd van diverse kanten fel geprotesteerd, waarbij vooral kunstenaars zich niet onbetuigd lieten. Uiteindelijk zijn de plannen aangepast, is de weg bij de aanleg van de wijk Bloemendaal gespaard gebleven en in de wijk geïntegreerd. De weg is nu een groene oase temidden van het stedelijk milieu waarmee hij contrasteert maar ook nauw verbonden is. De oorspronkelijke functie ervan is verdwenen, of beter: heeft een nieuwe gedaante aangenomen. Hadden de weg en de naastliggende vaarten vroeger al een belangrijke verkeers- en transportfunctie, vandaag de dag is de weg de belangrijkste fietsroute van Gouda. De bedrijvigheid langs de weg (landbouw, ambachten) heeft plaatsgemaakt voor een keur van sociale, recreatieve en culturele activiteiten; diverse gebouwen langs de weg hebben de status van rijks- of gemeentelijk monument.

Nicolaas van Cats

Intussen is gebleken dat het sparen van de weg alleen onvoldoende is voor het behoud van zijn unieke karakter. De ruimtelijke kwaliteit van de weg en zijn directe omgeving worden bedreigd door allerlei ingrepen - met name bouwplannen - waartegen met de

bestaande instrumenten te weinig weerstand geboden kan worden, bijvoorbeeld omdat het bestemmingsplan verouderd is. Zo bezien is het verheugend dat het gemeentebestuur in samenwerking met de Vereniging Bescherming Bloemendaalseweg een plan heeft opgesteld dat tot doel heeft het cultuurhistorisch waardevolle karakter van het gebied langs de weg zo goed mogelijk te behouden en/of te versterken. Dit *Beheerplan*, waarvan het concept in september 2003 is gepresenteerd, is hoognodig ook. Het heeft te lang ontbroken aan een duidelijke koers voor dit gebied, met als gevolg dat uit cultuur-

De Bloemendaalseweg in wintersfeer (ca. 1940). Bron: SAHM.

Ridder van Catsweg ca. 1904. Foto: B. Gompers. Bron: SAHM.

historisch oogpunt waardevolle bebouwing door sloop verloren is gegaan en nieuwe woningen gebouwd die er niet passen. Pogingen in het midden van de jaren tachtig om de Bloemendaalseweg aan te wijzen als beschermd stadsgezicht liepen op niets uit. Het Beheerplan heeft betrekking op het gebied langs de Bloemendaalseweg en het gedeelte van de Ridder van Catsweg tussen Bleulandweg en Büchnerweg. Vroeger heette dit laatste gedeelte samen met wat nu de Spoorstraat is ook Kleiweg. Verondersteld wordt dat de naam Bloemendaal herinnert aan de Kennemer herkomst van de oorspronkelijke ontginners die zich hier in de tweede helft van de dertiende eeuw hebben gevestigd. Ridder Nicolaas van Cats, een voogd van graaf Floris V, geldt als de man aan wie Gouda haar stadsrechten te danken heeft. De Bloemendaalseweg diende ooit, net als de Winterdijk, als basis voor de ontginning van het veengebied. Langs de weg ontstond een lint van boerderijen, daglonershuisjes en een enkele burgerwoning. De erven konden worden bereikt via ophaalbruggen en draaibruggen over het water aan weerszijden van de weg.

Het landschappelijk beeld van de Bloemendaalseweg wordt, aldus het Beheerplan*, in hoge mate bepaald door de aanwezige bebouwing. Daarbij zijn drie deelgebieden onderscheiden. Het eerste deelgebied omvat ruwweg het stuk tussen de A12 en de Burgemeester van Reenensingel en de oostzijde van de weg ter hoogte van de heemtuin. Typerend voor de beeldkwaliteit zijn hier de boerderijen met hun boenhokken, stallen, schuren en hooibergen. Volgens het Beheerplan is dit het gebied 'waar je de illusie kunt hebben van een agrarische samenleving zoals die zich in lange tijd tot circa 1950 heeft gevormd'. Het tweede deelgebied strekt zich uit tussen de Kamperfoelielaan en het A.A.W. Versluispad aan de westzijde en tussen de heemtuin en de Büchnerweg aan de oostzijde van de weg. Kenmerkend voor dit deelgebied is het scherpe contrast tussen relictten van het vroegere agrarisch landgebruik en de modern-stedelijke bebouwing in de vorm van woningen, scholen en het verpleeghuis Bloemendaal. Het derde deelgebied is het gedeelte langs de Ridder van Catsweg en tussen het A.A.W. Versluispad en Büchnerweg aan de westzijde van de Bloemendaalseweg. Zoals het Beheerplan het stelt, bestaat de beeldkwaliteit hier 'uit een kleinschalige en gedetailleerde omvorming van het organisch gevormde agrarische landschap naar individuele burgerlijke woonbebouwing voor de gegoede burgerij'. Een groot deel van de woningen dateert van de periode rond 1900.

Twee opdrachten

Met dit accent op de beeldkwaliteit van de gebouwde omgeving in drie deelgebieden

Ridder van Catsweg, zuidwaarts ter hoogte van de kruising Büchnerweg (1971). Foto: DOW. Bron: SAHM.

heeft het Beheerplan het karakter van een *beeldkwaliteitsplan*. Het gaat erom de verschillende elementen die de beeldkwaliteit bepalen, te versterken en ontwikkelingen die daar afbreuk aan doen, tegen te gaan. Het onderscheid in deelgebieden naar de aard van de aanwezige bebouwing maakt evenwel geen overtuigende indruk, omdat het alleen een beschrijvende functie heeft. De opstellers van het Beheerplan hebben niet de moeite genomen (of zijn er niet in geslaagd) een ruimtelijk concept voor het hele gebied te formuleren dat in woord en beeld kernachtig uitdrukking geeft aan

de gewenste ruimtelijke ontwikkeling en aan de aard van de interventies die noodzakelijk worden geacht. Een dergelijk concept zou als drager hebben kunnen functioneren voor de voorgestane aanpak van 'behoud door ontwikkeling' volgens het rijksbeleid voor de cultuurhistorie (het zgn. Belvedere-beleid). Nu dit concept ontbreekt, ontbreekt in feite ook de samenhang in het uitgebreide pakket van interventies die in het Beheerplan zijn opgenomen. Deze interventies zijn onderverdeeld in 'beleid en bescherming' en 'maatregelen', en hebben behalve op de bebouwing betrekking op de volgende ruimtelijke functies: openbaar groen, erven, water, wegen en verkeer, en archeologie. Het is opvallend dat daarbij de indeling in deelgebieden weer is losgelaten; aan elke functie is een afzonderlijk hoofdstuk gewijd, waarbij het plangebied als een geheel wordt behandeld. De beeldkwaliteit blijkt nu - en terecht - niet alleen door de bebouwing (het rood) maar ook door de beplanting (het groen), het water (het blauw) en de weg zelf (het grijs) te worden bepaald. Het Beheerplan hinkt hiermee op twee gedachten: namelijk een typering van de beeldkwaliteit van drie deelgebieden op basis van de bebouwing en een typering van de beeldkwaliteit van het hele plangebied op basis van de andere functies. Dit is er vermoedelijk de oorzaak van dat het plan een nogal brokkelige indruk maakt, alsof de verschillende interventies puzzelstukjes zijn die groepsgewijs nu eens bij de ene en dan weer bij een andere puzzel horen.

Bestemmingsplan

Deze constatering laat onverlet de eerder gemaakte opmerking dat het verheugend is dat het plan er nu ligt. Het is goed dat er een stap wordt gezet. Veel kan nog in het vervolg

Oud- en nieuwbouw Bloemendaalseweg. Foto: afdeling stedenbouw. Bron: SAHM.

verder worden uitgewerkt. Daarbij is het van belang dat aansluitend op het Beheerplan voor het gebied van de Bloemendaalseweg één bestemmingsplan zal worden opgesteld; nu maakt het gebied nog deel uit van vijf bestemmingsplannen. Op die manier kan beter worden opgetreden tegen ongewenste ontwikkelingen. Handhaving krijgt

Landelijk Bloemendaal (1970). Bron SAHM.

prioriteit; afwijking van het bestemmingsplan is alleen mogelijk als dat de cultuurhistorische betekenis ten goede komt. Verder wordt een betere bescherming nagestreefd door de aanwijzing van gemeentelijke monumenten.

De concrete maatregelen die in het Beheerplan zijn opgesomd, zijn bedoeld ter versterking van de beeldkwaliteit. Veel aandacht krijgen de kruisingen van de weg met interwijkverbindingen, zoals de Burgemeester van Reenensingel en de Büchnerweg. Het is de bedoeling het doorgaande karakter en daarmee de eenheid van de weg te accentueren. Om dat te bereiken dienen verhardingskleur en -soort door te lopen over de interwijkverbinding, zal het bosplantsoen op de kruisingen worden verwijderd (zodat er bomen in gras overblijven) en zullen de vaarten langs de weg zoveel mogelijk tot aan de kruising worden doorgetrokken. Ook zullen twee ophaalbruggen in 'oude luister' worden gerestaureerd, te beginnen met die bij de Kamperfoelielaan. Andere maatregelen betreffen onder andere de aanleg van natuurvriendelijke oevers, vervanging dan wel herstel van bruggen, rooien en planten van bomen, en verbetering van de verkeerstechnische inrichting van de weg (zoals eenduidige vormgeving van de erfaansluitingen). De kosten van deze maatregelen worden geraamd op ca. 220.000,- euro. De uitvoering moet in nauw overleg met de vereniging en de bewoners plaatsvinden. Voor een deel van de maatregelen, bijvoorbeeld waar het gaat om het beheer en de inrichting van erven en boomgaarden, is medewerking van de bewoners onontbeerlijk. Het is de bedoeling dat er een samenwerkingsconvenant wordt opgesteld om een en ander te regelen.

Het bestuur van Die Goude heeft er in een reactie op het Beheerplan bij het gemeentebestuur op aangedrongen het nieuwe bestemmingsplan zo snel mogelijk in procedure te brengen, opdat de nog aanwezige waardevolle elementen hun allang verdiende bescherming krijgen. Verder heeft het bestuur benadrukt dat het zaak is de uitvoering van de voorgestelde maatregelen voortvarend ter hand te nemen. Aangezien dit onderdeel van het Beheerplan nog weinig is uitgewerkt, acht het bestuur het gewenst dat hiervoor zo spoedig mogelijk de noodzakelijke stappen worden gezet. Het beoogde samenwerkingsconvenant is naar de mening van het bestuur een goede mogelijkheid om de uitvoering op herkenbare en samenhangende wijze vorm te geven.

*Gemeente Gouda in samenwerking met de Vereniging Bescherming Bloemendaalseweg, *Concept Beheerplan Bloemendaalseweg en Ridder van Catsweg ('het beschermen waard')*, (Gouda september 2003).